

*Bertalan Oleksandr**

MAGYAR PARLAMENTI KÉPVISELET UKRAJNÁBAN: TÖRTÉNELMI TAPASZTALATOK ÉS PERSPEKTÍVÁK

Absztrakt

A tanulmány a kárpátaljai magyar nemzeti kisebbség parlamenti képviseletének történetét és dilemmáit elemzi az 1990-es évektől napjainkig, különös tekintettel az ukrán választási rendszer átalakításaira és a magyar közösség belső megosztottságára. A kárpátaljai magyarság politikai aktivizálódása a Szovjetunió felbomlásával párhuzamosan indult meg, és azóta folyamatosan napirenden tartja a helyi és országos szintű képviselet kérdését. A vizsgálat rámutat arra, hogy a kisebbségi parlamenti jelenlét egyszerre függött az ukrán politikai környezet intézményi kereteitől – különösen a választási törvények módosításaitól – és a magyar társadalmi egyesületek (KMKSZ, UMDSZ) közötti rivalizálástól. A tanulmány összehasonlítja a magyar képviselet ukránai lehetőségeit más közép- és kelet-európai országok gyakorlatával, bemutatva a kvótarendszerre és a kisebbségi pártok kedvezményezésére épülő modelleket. Az elemzés kiemeli, hogy a „magyar választókerület” kialakításának követelése mindvégig központi kérdés maradt, amely egyúttal a magyar–ukrán kétoldalú kapcsolatok egyik legérzékenyebb vitapontjává vált. A kutatás következtetése szerint a kárpátaljai magyar kisebbség parlamenti képviselete nemcsak etnikai és politikai szempontból meghatározó, hanem szélesebb értelemben hozzájárul a demokrácia minőségéhez, a társadalmi kohézióhoz és a kisebbségi jogok érvényesüléséhez is Ukrajnában.

* Politológus, Ungvári Nemzeti Egyetem Politológiai és Államtudományi Tanszék (Ungvár, Ukrajna), e-mail: oleksandr.bertolon@uzhnu.edu.ua

1 Bevezetés

A kárpátaljai magyar nemzeti kisebbség az 1980-as évek utolsó harmada óta rendkívül aktívan részt vesz az ukrainai politikai és etnikai folyamatokban. Eközben nemcsak regionális, hanem országos szinten is igyekeztek megtalálni a helyüket. Ugyanekkortól tartják napirenden azt a kérdést is, hogy képvisellel rendelkezzenek a helyi tanácsokban, illetve az ukrán parlamentben, a Verhovna Radában is.

A nemzeti és etnikai kisebbségek politikai részvétele alapvető eleme a demokratikus jogállamok működésének. A kisebbségek parlamenti képviselete nemcsak az esélyegyenlőség megvalósítását segíti elő, hanem hozzájárul a társadalmi kohézióhoz és a politikai stabilitáshoz is. A kisebbségi parlamenti képviselet kérdése szorosan összefügg a demokrácia minőségével, a társadalmi befogadással és az emberi jogok érvényesülésével. Az európai országok különböző megközelítéseket alkalmaznak ennek biztosítására.

Több európai ország közvetlen kvótarendszerrel biztosítja a kisebbségi képviseletet a nemzeti parlamentben. E rendszer keretében a kisebbségi közösségek külön választási jogosultságot élveznek, vagy fenntartott mandátumot kapnak. Horvátország jó példája ennek: az alkotmány és a választási törvény alapján összesen nyolc parlamenti hely van fenntartva a nemzeti kisebbségek számára. A szerb kisebbség három mandátummal rendelkezik, míg a magyarok és az olaszok egy-egy képviselőt küldhetnek a száborba (horvát parlament), a csehek és a szlovákok együtt küldhetnek egyet, illetve további egy-egy jár közösen a „volt jugoszláv” kisebbségeknek és szintén közösen a más kisebbségeknek.¹ Hasonló rendszer működik Szlovéniában, ahol a magyar és olasz kisebbség automatikusan egy-egy képviselőt juttat a Nemzetgyűlésbe, függetlenül az országos szavazataránytól. Ezeket a képviselőket a kisebbségi választópolgárok külön névjegyzék alapján választják meg.² E rendszerek előnye, hogy garantálják a kisebbségek formális politikai jelenlétét a törvényhozásban. Ugyanakkor

¹ Croatian Constitution (1990, amended 2010). Article 15.

² Republic of Slovenia, National Assembly Elections Act, Article 35.

hátrányuk lehet, hogy a kvóták mögötti politikai akarat nem mindig társul valós befolyással – sok esetben a kisebbségi képviselők marginális szerepet töltenek be a döntéshozatalban.

Számos ország nem kvóták révén, hanem a kisebbségi pártok választási kedvezményezésén keresztül biztosítja a képviseletet. Így Romániában a nemzeti kisebbségek szervezetei akkor is képviselőt küldhetnek a parlamentbe, ha nem érik el az országos bejutási küszöböt. Az alkotmány szerint minden elismert nemzeti kisebbség jogosult egy képviselőt delegálni, feltéve, hogy megszerzi az egy mandátum megszerzéséhez szükséges legalább 10%-át.³ Szerbiában a kisebbségi pártok mentesülnek a 3%-os parlamenti küszöb alól, amennyiben hivatalosan kisebbségi pártként vannak bejegyezve. Ez lehetővé teszi például a Vajdasági Magyar Szövetség (VMSZ) számára, hogy aránylag alacsony szavazatszám mellett is parlamenti mandátumhoz jusson.⁴ Ez a modell rugalmasabb, mint a kvótarendszer, és lehetővé teszi a kisebbségek politikai versenybe való integrálódását. Ugyanakkor a kisebbségi pártok parlamenti súlya korlátozott lehet, különösen, ha nem képesek szélesebb szavazói bázist megszólítani.

Ott, ahol a parlamenti képviselet nem valósul meg közvetlen módon, a kisebbségek gyakran tanácsadó szerepben vehetnek részt a politikai folyamatokban. Finnországban például a számi nép rendelkezik saját parlamenttel (Sámi Parlamentti), amely konzultatív testületként működik a finn kormány mellett, különösen a számi kultúrával, nyelvvel és földhasználattal kapcsolatos kérdésekben.⁵ Lengyelországban a Nemzeti és Etnikai Kisebbségek Bizottsága működik, amely a parlamenti döntéshozatal során tanácsadóként jár el, de közvetlen törvényhozási hatáskörrel nem rendelkezik.⁶

Ukrajnában sem kedvezményes küszöb, sem garantált parlamenti képviselet nem biztosított a nemzetiségek számára.

³ Romanian Electoral Law No. 208/2015.

⁴ Republic of Serbia, Law on the Election of Members of Parliament (2000, amended 2011).

⁵ Sámi Parliament Act (Finland) No. 974/1995.

⁶ Sejm of the Republic of Poland – Committee on National and Ethnic Minorities.

2 Magyar képviselők az ukrán parlamentben

Az 1990-es parlamenti választásokkal kezdődően Ukrajnában összesen kilenc választásra került sor, ebből öt alkalommal volt az ukrán törvényhozásnak magyar tagja is. A magyar szempontból sikertelen választásokkal nem foglalkozunk, a legelső kivételével, mivel az nem csak a parlamenti képviselőre, hanem az egész magyar közösség társadalmi-politikai életére meghatározó befolyást gyakorolt, kétpólusúvá változtatva a kárpátaljai magyar társadalmi-politikai közeget.

2.1 Az utolsó szovjet és az első ukrán parlamenti választás

Az 1990-es ukrán parlamenti választás fordulópont volt az ország, és benne a kárpátaljai magyarság történetében. Ez volt az első részben szabad, többpárti választás, egyelőre még a Szovjetunió keretei között. Bár Ukrajna formálisan csak 1991-ben nyerte el függetlenségét, a választás során kialakuló politikai erőviszonyok előrevetítették az új állam politikai struktúráját és a nemzetiségi kérdéshez való viszonyát. Fontos megjegyezni, hogy bár többpárti választás volt, a Kommunista Párt még mindig domináns szereplő volt. Ugyanakkor megjelentek új, nem kommunista szervezetek, mint például az ukrán nemzeti-demokrata Ruh mozgalom, valamint a regionális és nemzetiségi szervezetek is. A Szovjetunió végéhez közeledve, a glasznoszty és a peresztrojka reformfolyamatai lehetővé tették a nemzeti kisebbségek számára, hogy újra szerveződjenek. 1989-ben megalakult a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ), amely kezdetben kulturális célú egyesületként működött, de hamarosan politikai szereplővé vált.⁷

A kárpátaljai magyarság számára a választás mérőöldkő volt: először nyílt lehetőség arra, hogy saját nemzeti érdekeinek képviselését a hivatalos politika szintjén is megkísérelje megvalósítani. A kárpátaljai magyarok számára az egyik legfontosabb kérdés az volt, hogy sikerül-e önálló magyar képviselőt biztosítani a választások során. Az önálló

⁷ Fedinec 2025. 164-165.

politizálás lehetősége azonban nemcsak egy kisebbség politikai öntudatra ébredését jelentette, hanem megjelentek azok a törésvonalak is, amelyek az elkövetkező évtizedekben a belső megosztottsághoz, szervezeti tekintetben is két pólushoz, a KMKSZ mellett az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség (UMDSZ) létrejöttéhez vezettek.

Az 1990-es parlamenti választások során a kárpátaljai magyar közösség körében két meghatározó jelölt került reflektorfénybe: Fodó Sándor, a KMKSZ akkori elnöke, és Sepa Vaszil, a baktai mezőgazdasági nagyüzem igazgatója. A kettejük közötti „helycsere” a választási folyamat során nemcsak belső konfliktust jelzett a KMKSZ-en belül, hanem hosszú távú hatással volt a kisebbségi érdekképviselő alakulására is. Fodó Sándor a KMKSZ alapító elnökeként a rendszerváltó magyar értelmiség egyik meghatározó alakja volt, és jelölt a Beregszászi választási körzetben. Majd váratlan fordulattal, a KMKSZ tagságát, sőt vezetésének egy részét sem tájékoztatva, Fodó a teljes bizonyossággal nyerhető körzetben az indulás jogát átadta Sepának, ő pedig a számára esélytelen Nagyszőlősi-ben mérette meg magát.

Fodó programjában hangsúlyozta: a magyar nyelvhasználat biztosítását az oktatásban és a közigazgatásban, a területi autonómia kérdését (pl. a Beregszászi járás különleges státuszát), és a magyar közösség önrendelkezési törekvéseinek békés, demokratikus eszközökkel történő képviselését. Sepa ezzel szemben az ukrán pártállami apparátus reformszárnyához tartozott, a magyarok körében is ismert személyiség volt. Bár nem volt magyar nemzetiségű, kampányában igyekezett megszólítani a magyar lakosságot is, a stabilitás és a békés együttélés jelszavaival. Fodó veszített, Sepa pedig megnyerte a körzetét és a parlamentben eredeti foglalkozásának megfelelően elsősorban agrárügyekkel foglalkozott. A KMKSZ igyekezett megfelelni történetének erről az epizódjáról, és Sepát a későbbiekben nem tekintette a magyarok képviselőjének – noha a KMKSZ egyik szárnyának és akkori elnökének biztatására épp a magyar kisebbség szavazataival lett parlamenti képviselő.⁸

⁸ Uo. 168-170.

2.2 Magyar képviselők

A következő, immár a független Ukrajnában tartott parlamenti választásra 1994-ben került sor. Magyar szempontból a legfőbb sajátosság két magyar jelölt egymás elleni indulása volt. Fodó Sándor és Tóth Mihály egymással rivalizálva indultak a mandátumért, mindketten a magyar közösség hivatalos képviselőjeként pozicionálták magukat. A KMKSZ Választmányának többsége Fodó mögé állt, a kampány során a nemzeti összefogást és önrendelkezést hangsúlyozva. A szervezet retorikájában Tóth Mihály – bár szintén magyar – kevésbé volt elkötelezett a magyar ügyek mellett, és sokan túlzottan beágyazottnak tartották őt az ukrán politikai elitbe; történt ez annak ellenére, hogy a KMKSZ Beregszászi járási szervezete eközben Tóthot támogatta. Tóth ugyanakkor azzal érvelt, hogy a kisebbségi jogokat nem konfrontációval, hanem jogi úton, a kijevi parlamentben, kompromisszumok keresésével lehet hatékonyan érvényesíteni. A kampány során hangsúlyozta, hogy a radikalizmus nem segíti elő a magyar közösség boldogulását Ukrajnában.⁹

A magyar közösségben kialakult megosztottságnak érzelmi vetülete is volt, sokan azért fordultak el Fodótól, mert durvának, személyeskedőnek tartották a kampányát, és megnyerőbbnek bizonyult Tóth visszafogott magatartása.¹⁰ A KMKSZ-hez kötődő réteg Fodóban látta a magyar közösség valódi képviselőjét, míg a mérsékeltabb, pragmatikusabb szavazók Tóth Mihályt tartották alkalmasabbnak a parlamenti munkára. Fodó a magyar közösség önálló, autonóm politikai identitásának képviselője volt, Tóth pedig a kisebbségi érdekérvényesítés jogi-institucionális útjának híve, a nemzetiségek integrációját előtérbe helyező szereplő. Tóth végül megnyerte a 169. számú Beregszászi körzetet, így ő lett az első magyar népképviselő a független Ukrajnában, 1994–1998 között képviselte a magyar nemzeti kisebbség érdekeit az ukrán parlamentben.

1996. március 5-én Tóth Mihály a román nemzetiségű Iván Popeskuval és más képviselőkkel (összesen 18 fővel) frakcióközi képviselői

⁹ Fedinec 2009, 120.

¹⁰ *Uo.* 121.

csoportot alakított a nemzeti kisebbségek számára a Legfelsőbb Tanácsban. Ennek célja az volt, hogy felhívják a képviselők figyelmét a nemzeti kisebbségek alapvető emberi és kollektív jogainak érvényesítésére az új alkotmány kidolgozása során.¹¹ A képviselői csoport munkájának eredményeként az „Ukrajna népképviselőinek választásáról” szóló, 1997. szeptember 24-én elfogadott új törvénybe¹² bekerült az a rendelkezés, hogy a választókerületek kialakításánál figyelembe kell venni a nemzeti kisebbségek kompakt lakóhelyét. Az ilyen területek nem léphették át egyetlen választókerület határait. Ennek köszönhetően a Központi Választási Bizottság 1998-ban létrehozta a 72-es számú, Beregszász központú választókerületet. A politikai szakértők ezt a választókerületet azonnal egyszerűen csak „magyar körzetnek” nevezték, mivel magában foglalta az Ungvári, Munkácsi, Beregszászi, Nagyszőlősi és Huszti járások azon településeit, amelyekben, a választókerület egészét tekintve, a lakosság túlnyomó többségét (73%) a magyarok alkották.¹³

Az 1998-as választások előtt a kárpátaljai magyar kisebbség körében a képviselői mandátum két fő esélyese Kovács Miklós, a KMKSZ akkori elnöke és Tóth Mihály, az előző ciklus magyar képviselője volt. A szavazás eredményeként Kovács Miklós győzött, 35 170 szavazatot (29,27%) szerezve, aki magát a kisebbségi jogok védelmében egy radikálisabb vezetőként pozícionálta.¹⁴ Kovács Miklósnak a Legfelsőbb Tanács III. ciklusában végzett tevékenysége elsősorban a Kárpátalján egy „magyar járás” létrehozásának gondolata révén vált ismertté. Kovács egy 2000. január 25-i levelében az akkori ukrán elnökhöz, Leonid Kucsamához fordult, és javasolta egy úgynevezett „Tisza melléki közigazgatási járás” létrehozását a Beregszászi, az Ungvári, a Munkácsi és a Nagyszőlősi járások azon területein belül, amelyek a 72-es (magyar) választókerület határaihoz igazodtak, és ahol a lakosság többsége magyar anyanyelvű volt. Ezt az ötletet aktívan támogatta az akkor

¹¹ Круглашов – Токар (ред.) 2014.

¹² A tanulmányban említett törvények általános áttekintését lásd Fedinec 2024; Fedinec 2025.

¹³ Darcsi 2014.

¹⁴ Шипка 2008.

Magyarországon kormányon levő Fidesz is, és a magyar fél követelésé-
ként bekerült a nemzeti kisebbségek jogaival foglalkozó magyar-ma-
gyar vegyes bizottság jegyzőkönyvébe.¹⁵

A 2001. októberi parlamenti választások előtt az új, „Ukrajna nép-
képviselőinek választásáról” szóló törvény eltörölte azt a normát, hogy
a választókerületek kialakításánál figyelembe kell venni a nemzeti
kisebbségek kompakt lakóhelyét. Ennek ellenére a 2002-es parlamenti
választásokon a 72-es választókerület kisebb változtatásokkal (nyolc,
többségében magyarok lakta település került ki, helyette ukrán falva-
kat csatoltak a körzethez) megmaradt.

A 2002-es választásokon a 72-es választókerületben ismét a két leg-
nagyobb kárpátaljai magyar politikai erő – a KMKSZ és az UMDSZ –
állt szemben. A KMKSZ ismét Kovács Miklóst jelölte, míg az UMDSZ
Gajdos Istvánt Viktor Medvecsuk támogatásával. Medvecsuk akkori-
ban az Elnöki Adminisztrációt vezette, illetve az Ukrajnai Szociálde-
mokrata Párt (egyesült) [USZDP(e)] Kárpátaljai megyei szervezetének
elnökhelyettese és egyúttal a Beregszászi Járási Állami Közigazgatás
elnöke is volt. Gajdos mögé tehát hatalmas „adminisztratív erőforrás”
állt, illetve olyan fogások is gyengítették az ellenfelét, hogy Kovács
Miklóssal azonos nevű jelöltet is indítottak. Mindezek a hatalom kép-
viselőjének, Gajdosnak 1%-os különbséggel biztosították a győzelmet.
Az ügyben a KMKSZ pert indított az Emberi Jogok Európai Bíróságán,
amelynek 2008-as ítélete elmarasztalta Ukrajnát, mert nem adta meg a
megfelelő jogorvoslati lehetőséget,¹⁶ ekkorra azonban már véget ért az
érintett parlamenti ciklus.

Gajdos István az ukrán parlamentben az emberi jogi, nemzeti ki-
sebbségi és nemzetközi kapcsolatok bizottságának titkári posztját töl-
tötte be, valamint az ukrán elnök mellett működő nemzeti kisebbsé-
gek civil szervezetei egyesületének vezetője is lett. 2002–2004 között az
USZDP(e) képviselője volt, 2004-es narancsos forradalom után azon-
ban átült az Olekszandr Moroz egykori házelnök névével fémjelzet
Szocialista Párt frakciójába.¹⁷

¹⁵ Бертолон 2018.

¹⁶ Fedinec 2025, *i.m.* 276.

¹⁷ Круглашов – Токар (ред.) *i.m.*

2004 márciusában a Verhovna Rada elfogadta az új, „A népképviselők választásáról” szóló törvényt, amely a következő ukrán parlamenti összetételhez arányos választási rendszert vezetett be. A vegyes rendszer, amelyet az 1998-as és 2002-es parlamenti választási kampányokban használtak, és amely lehetővé tette, hogy a magyar kisebbség képviselői (Kovács Miklós és Gajdos István) ukrán parlamenti képviselőkké váljanak a 72-es „magyar többségi körzetben”, ezzel megszűnt.

A kárpátaljai magyar nemzeti kisebbség a helyi tanácsokban való képviselőtételének megőrzése érdekében 2005-ben két politikai pártot hozott létre: a „KMKSZ” Ukrajnai Magyarok Pártját, amelyet a KMKSZ elnöke, Kovács Miklós vezetett, és az Ukrajnai Magyarok Demokratikus Pártját, amelynek vezetője az UMDSZ képviselője, Gajdos István lett. „A népképviselők választásáról” szóló törvény új változata (a 2005. július 7-i módosításokkal és kiegészítésekkel) csak azoknak a jelölteknek engedélyezte a képviselői mandátum megszerzését, akik a pártok és blokkok választási listáján szerepeltek, és legalább a szavazatok 3%-át megszerezték. A jogszabály gyakorlatilag megfosztotta a magyar pártok képviselőjelöltjeit az önálló képviselői lehetőségtől a Legfelsőbb Tanácsban, így 2012-ig nem volt magyar képviselő az ukrán parlamentben.¹⁸

A kárpátaljai magyar nemzeti kisebbség képviselőtételének és egy „magyar választókerület” létrehozásának kérdése 2010-től, Magyarországon a Fidesz újbóli kormányra kerülésével ismét kiemelt témává vált. A magyar fél azonnal, kivétel nélkül minden kétoldalú találkozón felvetette az ukrán partnerekkel a kárpátaljai magyar nemzeti kisebbség politikai képviselői jogának biztosítását, a kárpátaljai magyarok kompakt lakóhelyei szerinti választókerület kialakítását. A konfliktus egyik csúcspontja a magyar kormány azon döntése volt, hogy nem írja alá a nemzeti kisebbségek jogainak biztosításával foglalkozó magyar-ukrán vegyes bizottság 2011. december 18-19-i, Budapesten tartott ülésének záró jegyzőkönyvét, mivel a dokumentumban nem szerepeltek a „Tiszamelléki járás” létrehozására és a kárpátaljai magyar

¹⁸ Fedinec 2025, *i.m.* 293.

nemzeti kisebbség ukrán parlamenti képviselőinek biztosítására vonatkozó pontok.¹⁹

2012 januárjában a „magyar választókerület” létrehozásának kérdését a magyar kormánypárti képviselők kezdeményezésére még az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének ülésén is megvitatták. A román és moldovai képviselőkkel való együttműködésnek köszönhetően a magyar képviselőknek sikerült elfogadniuk egy nyilatkozatot, amelyben felszólították Ukrainában a Központi Választási Bizottságot, hogy a választókerületek kialakításakor (2011. november 17-én az ukrán parlament új választási törvényt fogadott el, amellyel visszatértek a vegyes választási rendszerhez) vegye figyelembe a nemzeti kisebbségek érdekeit. Ezzel szemben 2012 áprilisában a Központi Választási Bizottság nyilvánosságra hozta a választókerületek új listáját, amelyen nem szerepelt „magyar körzet”. A legnagyobb arányban (33,4%) a magyar szavazók a 73-as, Nagyszőlős központú körzetben voltak képviselve, mivel ide került Beregszász és a Beregszászi járás egy része.

A Regiók Pártjának nemcsak a magyaroknak, hanem Ukrajna más nemzeti kisebbségeinek is – különösen a románoknak és a bolgároknak – kellett hasonló körzeteket biztosítania. Emiatt a kormánypárt egy kompromisszumos megoldást javasolt: az UMDP elnökét, Gajdos Istvánt a Regiók Pártjának listáján az esélyes, 74. helyre tette, így 2012 októberétől a magyar kisebbségnek ismét volt képviselője az ukrán parlamentben. A KMKSZ UMP három egyéni jelöltet állított a hat kárpátaljai választókerületből, a 68. sz. ungvárban Brenzovics Lászlót, a 69. sz. munkácsiban Gulácsi Gézát, a 73. sz. nagyszőlősiben pedig Kovács Miklóst. A KMKSZ képviselőjelölteknek azonban a „magyar körzet” felosztása miatt nem volt esélyük egyéni mandátumot szerezni.²⁰

A méltóság forradalma után, 2014-ben, az elnökválasztási kampány során a „magyar választókerület” létrehozása a kárpátaljai magyar nemzeti kisebbség pártjainak egyik feltétele lett az állam legfelsőbb tisztségéért induló jelöltek támogatására. Így 2014 májusában Ungváron együttműködési megállapodást írt alá az akkori ukrán elnökjelölt,

¹⁹ Мартин 2012, 8.

²⁰ Fedinec 2012; Fedinec 2015.

Petro Porosenko és a KMKSZ új elnöke, Brenzovics László. A megátlapodás egyik pontja az elnök kötelezettsége volt, hogy biztosítsa a magyar kisebbség képviselőtét az ukrán parlament következő összetételében. Miután Petro Porosenkót megválasztották Ukrajna elnökévé, figyelemre méltó volt a felek közötti eltérés a „magyar nemzeti kisebbség képviselőtének biztosítása a Verhovna Rada következő összetételében” kifejezés értelmezésében. A KMKSZ, szinkronban a magyar kormánnyal, követelte az új ukrán hatóságoktól a „magyar választókerület” helyreállítását, míg Ukrajna elnöke a KMKSZ vezetőjét, Brenzovics Lászlót beiktatta a nevét viselő blokk listájának befutó (62.) helyére a 2014. októberi parlamenti választáson, miután az utóbbi azzal fenyegetőzött, hogy keresetet nyújt be az ukrán hatóságok ellen az Emberi Jogok Európai Bíróságához. Így a KMKSZ vezetője lett a magyar nemzeti kisebbség új képviselője az Ukrán Legfelsőbb Tanács akkori ciklusában.²¹

Ebben a parlamenti ciklusban a KMKSZ új vezetése, az úgynevezett ukrán közigazgatási reform folyamatában visszatért ahhoz a célkitűzéshez, hogy egyetlen közigazgatási járást hozzanak létre a kárpátaljai magyarok kompakt lakóhelyein az ukrán közigazgatási reform keretében. A KMKSZ által 2015-ben kidolgozott projekt szerint az úgynevezett „magyar járás” központja Beregszász lenne, és magában foglalná az Ungvári, Munkácsi, Beregszászi és Nagyszőlősi járások egyes településeit. A Beregszászi járás így 114 településből állna, ahol a magyar nyelvi közösség a teljes lakosság több mint 70%-át tenné ki. Bár Brenzovics az államfőhöz köthető Porosenko Blokkhoz tartozott, képviselői mandátuma során nem kapott támogatást a hatalom részéről a „magyar járás” és a „magyar választási körzet” kialakításához.

Megjegyzendő, hogy 2017. szeptember 5-én Petro Porosenko akkori ukrán elnök kezdeményezésére új oktatási törvényt fogadtak el, amely Ukrajnában kizárólag az államnyelvet határozta meg az oktatás nyelveként, a nemzetiségi iskolákban pedig az addigi egynyelvű oktatás helyett a kétnyelvűt vezette volna be. Brenzovics maga is a törvény ellen szavazott, és a magyar kormánnyal együtt aktívan fellépett a

²¹ Darcsi 2015, 47-48.

nemzetközi szintén az elfogadott törvény ellen. A **törvény** elfogadása jelentősen rontotta a magyar-ukrán kapcsolatokat, amelyek a mai napig válságos szinten vannak.²²

Érdemes megemlíteni, hogy a „magyar választókerület” létrehozásának kérdését ekkortájt nemcsak a magyar nemzeti kisebbség képviselői, hanem más kárpátaljai politikusok is támogatták, köztük Viktor Baloga is. Az *Ukrajinszka Pravda* című lapban októberben megjelent cikkében Baloga a „Tiszamelléki választókerület” visszaállítását nevezte az Ukrajna és Magyarország közötti jószomszédi viszony helyreállítása egyik lépésének. Baloga szerint „egy mandátum a magyar nemzeti kisebbségtől a parlamentben a lehetséges kompromisszum határa, ha a szomszédal való normális kapcsolatok helyreállításáról van szó”.²³

2.3 Új kihívások

2018 júliusában Brenzovics László hivatalos levélben fordult az ukrán Központi Választási Bizottság akkori vezetőjéhez, kérve, hogy a 2019-es parlamenti választásokon biztosítsák egy „magyar körzet” létrehozását. Levelében a KMKSZ elnöke a hatályos, „A népképviselők választásáról” szóló törvény 18. cikkére hivatkozott, amely kimondja, hogy a választókerületek létrehozásakor figyelembe kell venni a nemzeti kisebbségek lakóhelyét. Emiatt kérte a Központi Választási Bizottságot, hogy hozzon létre egy külön magyar választókerületet a Beregszászi és Nagyszőlősi, valamint az Ungvári és Munkácsi járások azon részeiből, ahol a magyar nemzeti kisebbség képviselői kompakt módon élnek.²⁴

2019 júliusában előrehozott választásokat tartottak az Ukrán Legfelsőbb Tanácsba, miután az újonnan megválasztott ukrán elnök, Volodimir Zelenszkij feloszlatta azt a parlamenti többség hiányára hivatkozva. Zelenszkij elnök sikertelen kísérletet tett a választási törvény

²² Fedinec – Csernicskó 2020, 144-145.

²³ Балюга 2018.

²⁴ Карпатський об'єктив 2018.

megváltoztatására, a hatályos választási törvény pedig bár előírta nemzetiségi választási körzet alakítását, azonban a körzethatárok megváltoztatására a választásokat megelőző 175 napon kívül van lehetőség – azaz az előrehozott választások kiírásakor már esélytelen volt.

A kárpátaljai magyar politikusok döntése az volt, hogy mivel a fennálló hat kárpátaljai körzet közül egyben sincsenek többségben a magyar választók, a meglévő választói bázis három körzetben oszlik meg, ezért mindháromban indítanak egyéni jelöltet. A magyar jelöltek a KMKSZ és az UMDSZ választási összefogásának támogatottjaiként indultak, bár ennek kommunikációja nem volt egyértelmű.

A 68. számú körzetben a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség tagja, Barta József a negyedik lett 8939 szavazattal (12,37%), a 68. számú körzetben a pártonkívüli Tóth Miklós a harmadik lett 6949 szavazattal (11,70%) – ebben a körzetben nyert Viktor Baloga. Ezzel szemben nagy várakozások előzték meg Brenzovics Lászlónak, a KMKSZ elnökének az indulását a 73. számú körzetben, ahol 16 644 szavazattal (26,21%) a második helyre szorult a 25 223 szavazatot (39,72%) begyűjtő Vlagyiszlav Poljakkal szemben – mindketten független jelöltként indultak. Brenzoviccsal szemben is indult azonos nevű „klón”, illetve a kampánycsend napján a potenciális szavazók mobiltelefonjára magyar nyelvű sms érkezett, amelyben szavazásra buzdították az embereket, az „ál-Brenzovics” sorszáma jelölve meg,²⁵ azonban mindezen körülmények ellenére a szavazati arányok azt tanúsították, hogy ez esetben a klón-technika semmilyen befolyást nem gyakorolt a választási eredményekre.

Mihajlo Zan, az Ungvári Nemzeti Egyetem politológusa elemzésében a vereség okai közé sorolta a magyar választókerület hiányát, valamint, hogy a kárpátaljai magyar politikai elit és a kormánypárt, a Nép Szolgája között nem jött létre megegyezés. A magyar közvélemény egy részére a magyar választók megfélemlítése is hathatott. Egy héttel a választások előtt Ukrajna Biztonsági Szolgálat (SZBU) kivonta a forgalomból a *Kárpátalja* lap azon számát, amelynek címlapja a három választási körzetet a magyar trikolor színeiben és a „Talpra, magyar!”

²⁵ Fedinec 2019.

felirattal ábrázolta. Olyan jogsértések is előfordultak, mint a választók megvesztegetése, illetve a roma választók szervezett utaztatása.²⁶

Bár az önkormányzati választásokat nem vizsgáljuk ebben a cikkben, a 2020. évnél mégis meg kell állni. A 2019. évi parlamenti választáshoz hasonlóan ez is a két ország közötti konfliktus terepévé vált. Az ukrán választási törvény szerint nem vehet részt a választási kampányban olyan személy, aki nem ukrán állampolgár, illetve ukrán állampolgárok sem külföldi tömegtájékoztatási eszközökön keresztül kommunikációval. Ukrajna a választásokba való beavatkozással vádolt meg magyarországi politikusokat, amiért a magyar jelöltek támogatására biztattak. Emiatt magas rangú magyar kormánytisztviselőket tiltottak ki az országból. A választások után, 2020 novemberében az SZBU házkutatást tartott több kárpátaljai magyar kisebbséghez kötődő alapítványnál. Megválasztott képviselőket eljárással fenyegették meg a magyar himnusz éneklése miatt, ugyanígy a magyar zászló használata ellen is felszóltak. De szóba került a magyar pártok regisztrációjának törlése is. Végül a magyar állam segítségével Brenzovics László elhagyta az országot, de azóta is a KMKSZ elnöke, sőt, időközben újraválasztották, noha folyamatosan Magyarországon tartózkodik.²⁷

A kárpátaljai magyar nemzeti kisebbség parlamenti képviseletének kérdését a magyar kormány 2024 januárjában ismét felvetette, amikor Szijjártó Péter külgazdasági és külügyminiszter ungvári látogatása során átadta az ukrán hatóságok képviselőinek az Orbán-kormány úgynevezett „11 pontját”, amelyeket Kijevnek teljesítenie kell Ukrajna és Magyarország közötti kapcsolatok normalizálása érdekében. Így a 11. pontban a magyar kormány többek között arra kérte az ukrán hatóságokat, hogy (alanyi jogon) biztosítsák a kárpátaljai magyar nemzeti kisebbség parlamenti képviselethez való jogát Ukrajnában.²⁸ Ezt egy magyar választókörzet önmagában nem garantálja, tehát nem visszaadandó jog, hanem megszerzendő jog az alanyi jogú parlamenti képviselet.²⁹

²⁶ Зан 2020.

²⁷ Fedinec 2025, *i.m.* 406.

²⁸ Сидоренко 2024.

²⁹ Фединець 2024a; Фединець 2024b.

3 Összefoglalás

A kárpátaljai magyarság politikai aktivitása az 1980-as évek végétől vált intenzívvé, ami a Szovjetunió bomlásával és a demokratizálódás kezdetével esett egybe. A legelső ukrán parlamenti választásoktól kezdve folyamatosan napirenden van a helyi és az országos képviselő kérdése. A magyar képviselő elérése nem volt zökkenőmentes, és számos belső megosztottság, illetve politikai kompromisszum jellemezte a folyamatot. A legmeghatározóbb törésvonal a KMKSZ és az UMDSZ közötti rivalizálás volt, amely hosszú időre kétpólusúvá tette a magyar politikai életet a régióban. A magyar jelöltek gyakran nemcsak az ukrán ellenfelekkel, hanem egymással is versenyeztek, ami meggyengítette a közösség politikai erejét.

Központi kérdés a „magyar választókerület” létrehozásának gondolata volt, amely a kárpátaljai magyarok kompakt lakóhelyeit foglalná magában. Ez az elképzelés már az 1990-es években is felmerült, és a 1997. évi választási törvénybe be is került az a rendelkezés. A 2010 után egyre romló magyar-ukrán politikai kapcsolatoknak is egyik központi vitapontja volt a kárpátaljai magyar kisebbség jogainak biztosítása. Arra a következtetésre juthatunk, hogy a kárpátaljai magyarság ukrán parlamenti képviselőjének kérdése nem pusztán belső ukrán ügy, hanem a magyar-ukrán államközi kapcsolatok egyik legfőbb feszültségforrása. Az ukrán és a magyar fél közötti bizalmatlanság és a nyitott párbeszéd hiánya komoly akadályát jelenti a helyzet normalizálásának, amit nem egyszer orosz részről megnyilvánuló manipulációs kísérletek is bonyolítottak. A szerző meglátása szerint mindazonáltal a kérdésben a megoldást nem egy külön választási körzet jelentené, hiszen az nem nyújt teljes garanciát, hanem valamely európai gyakorlat meghonosítása a garantált kisebbségi parlamenti képviselő biztosítása érdekében.

Irodalomjegyzék

- Darcsi Karolina: A 2014-es ukrajnai választások és a kárpátaljai magyarság. In: *Kisebbségkutatás* (1). 2015, 45-59.
- Darcsi Karolina: Nem lesz magyar többségű választási körzet. *Kárpátalja*, 2014. 08. 30. [online]. Letöltés helye: <http://karpataljalap.net/2014/08/30/nem-lesz-magyar-tobbsegu-valasztasi-korzet>, letöltés ideje: 2025.09.10.
- Fedinec Csilla – Csernicskó István: *Nyelvi kirakós Kárpátaljáról: Történelmi és politikai dimenziók (1867–2019)*. Budapest: Társadalomtudományi Kutatóközpont – Gondolat Kiadó. 2020. 144–145
- Fedinec Csilla: A 2012-es parlamenti választások Ukrajnában. In: *Limes* 25(4). 2012, 27-39.
- Fedinec Csilla: A 2019-es előrehozott parlamenti választások Ukrajnában. *Parlamenti Szemle* 4(2). 2019, 93-107.
- Fedinec Csilla: A nemzeti kisebbségekkel kapcsolatos ukrajnai jogalkotás rövid foglalatja (1989–2023). In: *Fórum Társadalomtudományi Szemle* 26(4). 2024, 65-80. <https://doi.org/10.61795/fssr.v26y2024i4.04>
- Fedinec Csilla: Magyarok Kárpátalján (Ukrajnában): etnoregionális szándékok elméletének és gyakorlatának néhány aspektusa. In: *Fórum Társadalomtudományi Szemle* 17(1). 2015, 87-100.
- Fedinec Csilla: *Ukrajna, nacionalizmus, kisebbségek: Etnopolitika és parlamenti képviselet Gorbacsov utolsó éveitől a második Trump-korszakig*. Budapest: Gondolat Kiadó. 2025. <https://doi.org/10.24362/ukrajna.fedinec.2025>
- Fedinec, Csilla: Parlamentarizmus Ukrajnában és a kárpátaljai magyarok. In: Fedinec Csilla – Szereda Viktória (szerk.): *Ukrajna színeváltozása 1991–2008: politikai, gazdasági, kulturális és nemzetiségi attitűdök*. Pozsony: Kalligram. 2009, 114-138.
- Балога, Віктор: Чотири кроки для подолання кризи у відносинах з Угорщиною. *Українська правда*, 2018. 10. 10. [online]. Letöltés helye: <https://www.pravda.com.ua/columns/2018/10/10/7194706/>, letöltés ideje: 2025.08.21.
- Бертолон, Олександр: Адміністративна реформа в Україні у контексті інтересів та потреб угорської національної меншини Закарпаття. In: *Актуальні проблеми політичної науки. Випуск третій*. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла». 2018, 98-103.
- Зан, Михайло: Криза політичної репрезентації угорської етнічної громади України в контексті президентських і парламентських виборів 2019 року. In: Романюк, Анатолій – Литвин, Віталій (ред.): *Політичні партії і вибори: українські та світові практики*. Львів: Львівський національний університет ім. Івана Франка. 2020, 68–75.

Карпатський об'єктив: Чи буде створено на Закарпатті виборчий округ з урахуванням інтересів національних меншин? 2018. 08. 07. [online]. Letöltés helye: <http://politika.ko.net.ua/?p=6908>, letöltés ideje: 2025.09.11.

Круглашов, Анатолій – Токар, Маріан (ред.): *Електоральні процеси України в регіональному вимірі: Буковина і Закарпаття*. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра». 2014.

Мартин, Володимир: Українсько-угорська безкомпромісність. In: *Дзеркало тижня* (1). 2012, 8.

Сидоренко, Сергій: 11 вимог Орбана. Як Угорщина знову перетнула червоні лінії у шантажі України на шляху до ЄС. *Європейська правда*, 2024. 06. 27. [online]. Letöltés helye: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2024/06/27/7188991/>, letöltés ideje: 2025.09.25.

Фединець, Чілла: Короткий огляд українського законодавства про національні меншини з особливим акцентом на українсько-угорські дипломатичні відносини. In: Остапеч, Юрій – Зан, Михайло – Гіря, Володимир: *Україна і Центральна Європа: історія, політика, культура*. Ужгород: Ужгородській Національний Університет – ТОВ «РІК-У». 2024a, 207-212.

Фединець, Чілла: Реалізовані та втрачені можливості в угорсько-українських відносинах у питанні національних меншин: історичний огляд. In: Рафальський, Олег – Котигоренко, Віктор (ред.): *Україна – Угорщина: сучасний стан та перспективи міждержавних відносин*. Київ–Ніжин: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України – Лисенко М. М. 2024b. <https://doi.org/10.53317/978-617-640-673-0>

Шипка, Наталія: Угорська національна меншина у виборчих процесах незалежної України. In: *Наукові праці* 79(66). 2008. 49-55.